

ФІЛОСОФІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ

ISSN 2663-0265 (print) ISSN 2663-0273 (online)

Journal home page: <https://fip.dp.ua/index.php/FIP>

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Анастасія Миколаївна ТИХОНОВА

Аспірантка кафедри філософії,
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара,
пр. Гагаріна, 72, 49010, Дніпро, Україна

E-mail: timoimaster@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-7791-2988>

Anastasiia TYKHONOVA

Postgraduate Student, Faculty of Philosophy,
Oles Honchar National University of Dnipro,
Gagarina Ave., 72, Dnipro,
49010, Ukraine

УДК 111

АКСІОЛОГІЧНЕ НЕБУТТЯ ПОЗА МЕЖАМИ ОНТОЛОГІЧНОЇ ІНЕРЦІЇ
В КОНТЕКСТІ ФІЛОСОФІЇ Ф. МЕТЬЮЗ ТА ДЖ. БЕРКЛІ

Анотація

Received 10 October 2023; revised 30 October 2023; accepted 15 November 2023

DOI: 10.15421/352341

У цій статті буде показано онтологічний підхід до деяких проблем, пов'язаних з тлумаченням феномену аксіологічного небуття з точки зору філософії Фреї Метьюз та Джорджа Берклі. Логічне обґрунтування проблеми онтологічної інерції у сучасному світі й дослідження її наявності у працях Дж. Берклі та Ф. Метьюз, ствердження теоретичних положень, спрямованих на удосконалення свідомості людини здійснюється за допомогою порівняльного аналізу. Метод системно-історичного аналізу дозволяє провести дослідження у певній послідовності й з'ясувати особливості процесу виникнення онтологічної інерції на рівні сприйняття.

Дослідження набуває актуальності на різних структурно-функціональних рівнях, у різні історичні епохи. Унікальність дослідження полягає у відкритті нового погляду відносно взаємодії матеріальної та духовної субстанції у межах стародавніх традицій аборигенів північній Австралії, буддійських монастирів Південно-Східної Азії, які відзеркалюють основоположні грані філософських пошуків Дж. Берклі та Ф. Метьюз. Розгортається простір для нових досліджень у сфері комунікативної взаємодії на різних рівнях само-рефлексивного сприйняття. Екзистенціально-комунікативні відносини на рівні свідомості дозволяють спостерігати утворення нової психофізичної дійсності, яка створює певний потенціал для реалізації ефективних стратегій відносно вирішення проблем з екологією. Екологічно орієнтована ідея відносно трансформації мислення людини дозволяє вийти за межі аксіологічного небуття й подолати онтологічну інерцію. З практичної точки зору, метою є збереження природних ресурсів, трансформація ціннісних орієнтирів щодо природних екосистем та збереження біорізноманіття. За результатами досліджень, ми бачимо, що онтологічна інерція не є головною складовою у системі поглядів Дж. Берклі та Ф. Метьюз, бо кінцевою метою є еволюція свідомості й ствердження духовного Буття, як частини всесвіту за допомогою діючих механізмів сприйняття. Доказом цього є теоретичні висновки Ф. Метьюз відносно поєднання ментальності із матеріальністю за допомогою "Панпсихізму".

Ключові слова: свідомість, маранасаті, саморефлексивне сприйняття, реальність, когнітивний дисонанс.

AXIOLOGICAL NOTHINGNESS BEYOND THE LIMITS OF ONTOLOGICAL INERTIA IN THE
CONTEXT OF F. MATTHEWS AND G. BERKELEY PHILOSOPHY

Abstract

It will be shown in this article that an ontological approach for some problems related to the interpretation of the phenomenon of axiological nothingness from the point of view Freya Mathews and George Berkeley philosophy. The logical substantiation of the problem of ontological inertia in the modern world and the study of its presence in the philosophy of G. Berkeley and F. Mathews as well as the substantiation of the theory directed at the improvement of human consciousness carried out with the help of comparative analysis. The method of system-historical analysis allows to create research sequence and to find out some peculiarities of ontological inertia at the level of perception. There is an opportunity for new research in the field of communicative interaction with the sensory world, the importance of which is outlined by F. Mathews and

J.Berkeley in relation to the ontological component at different levels of self-reflexive perception.

Research becomes relevant at different structural and functional levels, in different historical periods. The uniqueness of the study lies in the discovery of new perspectives regarding the interaction of material and spiritual values within the ancient traditions of the aborigines of northern Australia, Buddhist monasteries of Southeast Asia, which reflect the fundamental aspects of G. Berkeley and F.Mathews philosophical searches. There is an opportunity for new research in the field of communicative interaction at different levels of self-reflexive perception. Existential-communicative relations at the level of consciousness allow to observe the formation of a new psychophysical reality, which creates a certain potential for the implementation of effective strategies for solving environmental problems. An ecologically oriented idea regarding the transformation of human thinking allows one to go beyond axiological nothingness and overcome ontological inertia.

From a practical point of view, the goal is the preservation of natural resources, the transformation of values regarding natural ecosystems and the preservation of biodiversity. According to the research results, we can see that ontological inertia is not the main feature of the philosophy of J.Berkeley and F.Mathews. The ultimate goal is the evolution of consciousness and the spiritual Being embodiment into life as a part of the universe with the help of active mechanisms of perception. The proof of it is F.Mathews theoretical conclusions regarding the combination of mentality and materiality with the help of "Panpsychism".

Keywords: *consciousness, maraṇasati, self-reflexive perception, reality, cognitive dissonance.*

Центральною проблемою дослідження є взаємодія людини зі світом. Це певний діалог мов та культур, який був відомий ще древнім австралійським шаманам, культурне середовище яких вивчає Ф.Метьюз. Ця складова відображається у Дж.Берклі за допомогою духів, які є свого роду провідниками між людиною та вічністю. Вирішення проблеми діалогу людини із світом не є статичним явищем, вона виникає у процесі вдосконалення особистості. Важливе значення має постановка наступних питань: 1. Очевидність матеріального буття, 2. Присутність онтологічної інерції у філософських концепціях Дж.Берклі та Ф.Метьюз, 3. Розкриття принципів "аксіологічного не-буття" 4. Дослідження проблеми "самоствердження буття" у контексті філософії Дж.Берклі та Ф.Метьюз, 5. Когнітивний дисонанс сприйняття дійсності у сучасному світі 6. Розкриття проблеми усвідомленого сприйняття у межах традиції Панпсихізму в контексті філософських досліджень Ф.Метьюз та Дж.Берклі.

Аналіз літератури.

У контексті даної статті розглядається сукупність публікацій авторів, спрямованих на дослідження певних питань щодо аподиктичної очевидності буття. За основу взято головні праці Дж.Берклі, у яких він використовує аподиктичні докази для виявлення очевидності Буття [Berkeley 2002]. Унікальна можливість спостереження

синтезу та трансформації свідомості в процесі становлення також розкривається у його ранніх працях [Berkeley 1732]. Треба зазначити, що завдяки літературній праці відомого польського філософа Станіслава Ковальчика "Загальна Метафізика", є шанс зазирнути по той бік гіпотетичних припущень й розширити межі сприйняття. Наукова стаття Едвіна Б. Аллера "Ідеалізм Берклі" [Allaire 1963] стає стимулом для верифікації фактів щодо присутності онтологічної інерції в працях Дж.Берклі. Розглядається практика "Маранасати" у рідкісному виданні *Introduction to Tibetan Buddhism*. [Powers 2007] – перший комплексний вступ до тибетського буддизму індійського походження, яким він зрештою був принесений до Тибету. Ця книга є систематичним і дивовижно чітким викладом поглядів і практик, які надають нових можливостей для розкриття питань з онтології під несподіваним кутом зору. Беручи за основу роботи відомого австралійського антрополога Д.Б.Роуз, яка була носієм цінностей давніх австралійських племен, ми розуміємо очевидність її цитати «смерть нерозривно пов'язана з життям на землі». Аборигени стародавньої Австралії навчили Дебору Роуз вважати країну Сутністю, яка має свідомість, коли вона жила серед них [Rose 1992]. Єдність природного буття розкривається майже в усіх працях та публікаціях Ф.Метьюз [Mathews 2003].

Метою статті є дослідження причинно-наслідкових взаємозв'язків у філософських концепціях Дж.Берклі та Ф.Метьюз, які розкривають поняття аксіологічного небуття та відсутність онтологічної інерції. Є сенс проведення певних паралелей з реаліями сучасного світу для обґрунтування результатів дослідження. Вирішальною метою є відповідь на запитання: «чи матерія діє на дух», «чи подільна матерія до нескінченності», «чи може тілесна субстанція мислити»? Для глибшого розуміння розглядається така практика, як Маранасаті (пали maranasati, усвідомлення смерті), культивування якої поширено в буддистських монастирях Південно-Східної Азії.

Виклад основного змісту.

Можливо констатувати факт, що поняття “матерія”, змінюється саме тоді, коли здійснюється генезис свідомості. Як можливо спостерігати, у період Нового часу матерія сполучається головним чином із властивостями, притаманними всім речовим предметам. Поступово виникає твердження, начебто усе, що існує поза нашим сприйняттям і нашим внутрішнім усвідомленням, являє собою щось тверде й конкретне, у вигляді певних форм матеріальної субстанції. Створюється враження, що внутрішній світ втрачає цінність свого буття з виникненням діалектико – матеріалістичного розуміння світу. Матеріальні явища починають поглинати внутрішній простір людини й поступово вже становлять зміст свідомості. Звичайно, що це не проста гра в шахмати у онтологічному просторі, де всесвіт складається з двох протилежних речовин. Протиставляється добро злу, матеріальний світ розгойдує свій маятник, заганняючи розум у куток невпевненості та побоювання щодо природи власного буття. Якби все було очевидним і суще приймалося як щось дане, таким як є, то не було б і сенсу за щось боротися, доводити, стверджувати. Однак у боротьбі протилежностей народжується щось нове, виникає стимул до трансформації. Одночасно, якась безглуздість може призвести до нового відкриття. Як відомо, з кризою у природознавстві, під час відкриття

електромагнітного поля в XIX-XX столітті виникає одночасно й сумнів відносно самої матерії. Коли вона набуває нового значення, створюється образ об'єктивної реальності, даної людині у відчуттях, але існуючої окремо. Ми не можемо ігнорувати той факт, що зазвичай людині треба спиратися на щось статичне, бути впевненою у конкретному, не мінливому бутті, запобігати хаотичного руху та спонтанної зміни подій. Відомий польський сучасний філософ Станіслав Ковальчик зазначив: “метафізика – це наука, що опирається на раціональне пізнання, і тому вона не може тлумачитися як позиція людини, що ґрунтується на ірраціональних, емоційних мотивах. Предметом цієї науки є реальний світ, існуючий об'єктивно, а не світ вимислу, світ інтенціонального буття – витвору людської уяви, світ чистих можливостей або гіпотетичних припущень” [Ковальчик 2009]. Справа у тому, що за допомогою поєднання однакових причин і наслідків, наша свідомість відвертається від споглядання часу і прагне зробити твердим і міцним все те, до чого торкається. Чи можливо у цьому випадку погодитись з тим, що одна і та ж конкретна дійсність ніколи не повторюється? Насправді це дуже важко. Адже те, що повторюється, представляє лише одну із сторін дійсності. Кожного дня виникає когнітивний дисонанс при зіткненні в свідомості індивіда суперечливих ідей чи переконань стосовно об'єкта чи явища, супроводжуючись відчуттям неповноти життя. Але разом із зміною зовнішнього світу, змінюється і внутрішній стан людини. Особливо це помітно під час військових конфліктів, природних катаклізмів, смертельних хворобах, коли є якась загроза життю. Стихійні лиха характеризуються різною тривалістю – від декількох секунд і хвилин до декількох годин, а людина не завжди готова до спонтанних змін за такий коротенький час. У кожного десь у душі застигла частка вічності, у якій за Аристотелем немає часу. Анрі Бергсон, французький філософ, представник інтуїтивізму та філософії життя, зазначає, що “немає почуття, уявлення чи бажання, яке не змінювалося б у кожний момент, якщо

якийсь стан душі перестає змінюватися, воно припиняється» [Бергсон 1999].

Ще Мартін Гайдеггер наголошував, що Іntenціональність може бути спрямована тільки на об'єкти, що уявляються як існуючі. Але Гайдеггер віддав пріоритет тимчасовості існування: «відносини між існуванням і світом завжди тимчасові, «світ» відбувається, як переплетення сьогодення і майбутнього» [Гайдеггер 2003]. Можна помітити, що тимчасовість нагадує про себе у певному контексті у творчості Дж.Берклі, бо речі отримують своє буття саме у моменті сприйняття, але самі ідеї існують апіорі у сфері духа, поза межами часу, у якому мешкає окремий індивід. «Ми сприймаємо безперервну послідовність ідей, одні знову виникають, інші – змінюються або зовсім зникають». *"We perceive a continual Succession of Ideas, some are anew excited, others are changed or totally disappear"* [Berkeley 2002].

За результатами досліджень, які були оголошені на конференції з метафізики Берклі, що відбулася в Університеті Західного Онтаріо в Лондоні 13-14 березня 1992р., спробуємо знайти певні взаємозв'язки, які являють собою судження про «самоствердження буття». На конференції були висвітлені дослідження лідера руху, який іноді називали «онтологія Айови», а іноді «метафізика Середнього Заходу» – Едвіна Б.Аллера. Філософ намагається знайти докази онтологічної інерції в працях Дж.Берклі та публікує статтю під назвою «Ідеалізм Берклі». [Allaire 1963]. Питання Едвіна Б.Аллера «Чи є чорний кіт у темній кімнаті?» виходить з інтерпретації понять «ідеї та духи» у праці Дж.Берклі «Трактат про принципи людського знання». Едвін Б. Аллер цитує Дж.Берклі й надає значення субстанціалізму, вважає, що Дж.Берклі стисло висловлює онтологічність своєї системи: «Річ або Істота – два види, цілком різні і неоднорідні, які не мають нічого спільного, крім назви. Духи – діючі, неподільні, нетлінні, субстанції: ідеї є інертними, швидкоплинними, тлінними пристрастями або залежними істотами, які живуть самі по собі, але підтримуються або існують у свідомості чи духовних субстанціях». *«Thing*

or Being comprehends under it two kinds entirely distinct and heterogeneous, and which have nothing common but the name, spirits and ideas. The former are active, indivisible, incorruptible, substances: the latter are inert, fleeting, perishable passions or dependent beings, which subsist not by themselves, but are supported by, or exist in minds or spiritual substances» [Muehlmann 1995]. Аллер наполягає, що не можна не спостерігати в роботі Дж.Берклі риси онтологічної інерції. Але Дж.Берклі наголошує: «Ми не можемо не визначити той факт, коли речі залишаються незмінними, наші ідеї варіюють, деякі з них втілюють справжню якість, яка дійсно існує у речах». *"Things remaining the same, our Ideas vary, and which of them, or even whether any of them at all represent the true Quality really existing in the Thing, it is out of our reach to determine"*. Далі він пояснює коливання ідей у просторі: *"Весь цей скептицизм відносно того, що усе, що ми бачимо, чуємо і відчуваємо, може бути лише Фантомом і марною Химерою, і зовсім не являє собою реальні Речі, існуючи дійсно у Природі, йде з нашого припущення про різницю між Речами та ідеями, і що перші живуть без Розуму, бо неусвідомлювані"*. *"So that, for ought we know, all we see, hear, and feel, may be only Phantom and vain Chimera, and not at all agree with the real Things, existing in Rerum Natura. All this Scepticism follows, from our supposing a difference between Things and Ideas, and that the former have a Subsistence without the Mind, or unperceived"* [Berkeley 2002]. Таким чином ми можемо побачити, що екзистенціальні положення Дж.Берклі відносно ідей та речей насправді не долучені до онтологічної інерції, бо самі ідеї змінюються відповідно процесу сприйняття й долучені до свідомості людини, яка змінюється та залежить від культурного середовища, особистості суб'єкта, фізіологічних особливостей, змін в емоційній сфері, змін сприйняття часу, послідовності, що відбуваються у внутрішній реальності подій [Dittrich 1998]. Таким чином логічним висновком є те, що ідеї змінюються разом із свідомістю. Ф.Метьюз у межах традиції «Панпсихізму» надає значення присутності свідомості не лише у сприйнятті

людини, а також у тваринах, рослинах та різних проявах буття. Сприйняття та буття утворює єдиний простір у філософських системах обох філософів, в той час коли матерія без внутрішній свідомості кане у небуття.

Дж.Берклі не заперечує саме існування, як буття певних предметів, якостей, явищ, але у його розумінні неодухотворена матерія мертва, в ній немає справжнього життя: *“Не може окремо існувати інертна, безглузда, поширена, тверда, рухома субстанція, без Розуму, як філософи описують матерію”*. *“There can be no such thing as an inert, senseless, extended, solid, figured, moveable Substance, existing without the Mind, such as Philosophers describe Matter”* [Berkeley 2002]. Одночасно, Дж.Берклі не заперечує існування одухотвореної матерії, як ідеї у розумі Бога: *“Отже, чи існують такі Ідеї в Розумі Бога, і чи вони можуть називатися Матерією, я не буду заперечувати”*. *“Whether therefore there are such Ideas in the Mind of God, and whether they may be called by the name Matter, I shall not dispute”* [Berkeley 2002]. Реальність набувають дерева та камінці, гори та ріки, міста й людські тіла. Але *“що ми повинні думати про жезл Мойсея? Чи не перетворився він дійсно в змія, або це було лише зміною ідеї у свідомості глядачів?”* *“What must we think of Moses’s Rod, was it not really turned into a Serpent, or was there only a Change of Ideas in the Minds of the Spectators?”* [Berkeley 2002].

Дж.Берклі підіймає питання про реальне і уявне: *“Чи можна припустити, що наш рятівник на шлюбному бенкеті в Кані обмежився таким впливом на зір, нюх та смак гостей, що викликав у них видимість чи лише ідею вина?”*. *“Can it be supposed, that our Saviour did no more at the Marriage-Feast in Cana, than impose on the Sight, and Smell, and Taste of the Guests, so as to create in them the Appearance or Idea only of Wine?”*. [Berkeley 2002]. Дж.Берклі не має сумніву, що жезл було перетворено на дійсну змію, а вода – на дійсне вино, бо це траплялося саме за допомогою Духа Святого. Матеріальні речі у дусі отримали свою дійсність й ідея набула своєї реалізації. У цьому відношенні

джерелом знань виступає досвід, сприйняття та спостереження. З іншого боку, хоча для Дж.Берклі усе єдино в духовному джерелі, де немає протиріч, але він поділяє знання на дві області - знання ідей та знання духів. Саме з цього положення формується його погляд на матерію.

Для глибшого розуміння, розглянемо таку практику, як Маранасаті (пали maranasati, усвідомлення смерті). Вважається, що культивування маранасаті сприяє правильним зусиллям, а також допомагає розвивати почуття духовної невідкладності (самвегу) та зречення (неккхамма). Усвідомлення смерті - проста практика в буддійських монастирях Південно-Східної Азії. Буддійські монастирі, такі як Ват Па Наначат часто виставляють людські скелети в залі для медитацій. Дуже поширена практика споглядання цвинтаря, яка зосереджена на дев’яти стадіях розкладання трупів. Перераховувати їх не має сенсу, але видовище не з приємних. Сатипаттхана сутта наставляє міркувати так: *«Це тіло має ту ж природу, воно буде таким же, воно не уникне цієї долі»* [Powers 2007]. Виходячи з цього прикладу ми можемо побачити певні відповіді на запитання Дж.Берклі: *«чи матерія діє на дух»*, *«чи подільна матерія до нескінченності»* й останнє *“чи може тілесна субстанція мислити?”* Не можна заперечувати той факт, що, власне, життя істоти – це єдиний момент свідомості, і людина помирає кожну мить. Таким чином на практиці ми бачимо реалізацію філософських принципів Дж.Берклі: ідея смерті, яка реалізується в тілі людини, діє таким чином, що мертва матерія здатна впливати на дух людини, у якої ще є енергія життя. У мертвому тілі духа вже не має, але воно виконує певну місію у сприйнятті, передає певну ідею, що змушує субстанцію мислити під впливом духа. *«Чи подільна матерія до нескінченності»* у цю мить, ми дійсно бачимо, що так, але інше питання відносно сенсу її існування. Ідея смерті матеріального тіла породжує у свідомості інші ідеї:

Смерть неминуча.

Тривалість нашого життя постійно скорочується.

Смерть прийде, чи готові ми до неї чи ні.

Очікувана тривалість життя невідома.

Причин смерті багато.

Людське тіло тендітне та вразливе.

На момент смерті наші матеріальні ресурси нам не потрібні.

Наші близькі не можуть уберегти нас від смерті.

Наше власне тіло не може допомогти нам у момент нашої смерті.

Це тема популярної Тибетської книги мертвих [Падмасамбхава 2021]

Отже треба зазначити, що речі, які сприймаються у відчуттях, можуть бути названі зовнішніми по відношенню до їх походження, оскільки вони породжуються не зсередини самим духом, а відбиваються у ньому духом, відмінним від того, що їх сприймає. "The Things perceived by Sense may be termed external, with regard to their Origin, in that they are not generated from within, by the Mind it self, but imprinted by a Spirit distinct from that which perceives them" [Berkeley 2002]. У цьому положенні Дж.Берклі відкриває реальність зовнішнього світу, намагається бути більш об'єктивним, але предмети можуть бути названі «поза духом» лише, коли вони існують в якомусь іншому дусі. Душа ж не може бути подільною та схильною до загибелі, як і тіло. Саме у цьому погляді відбивається дуальність поглядів Дж.Берклі: розподіл світоглядного поля на чорне й біле, але воно відносне, бо одиничні речі, які самі по собі здаються нам злом, мають властивість добра, якщо ми станемо розглядати їх у зв'язку з усією системою суцього. У прикладі вище тибетські монахи відкривали ідею буття за допомогою споглядання тлінності тіла. У зв'язку з цим Дж.Берклі наголосив, що "Нам слід прагнути до піднесення духу спогляданням краси, порядку, повноти та різноманітності предметів природи; потім до розширення за допомогою правильних висновків наших понять про велич, мудрість і доброту творця і, нарешті, наскільки це нам доступно, до підпорядкування різних частин світобудови тим цілям, котрим вони призначені, а саме прославлення Творця". "We should propose to ourselves nobler Views, such as to recreate and exalt the Mind, with a

prospect of the Beauty, Order, Extent, and Variety of natural Things: Hence, by proper Inferences, to enlarge our Notions of the Grandeur, Wisdom, and Beneficence of the Creator" [Berkeley 2002].

Треба зазначити, що Дж.Берклі не заперечує пізнання речей за допомогою відчуттів у єдності з духом, але в його поглядах присутня аподиктична очевидність того, що об'єктивної реальності, незалежної від свідомості, не існує. Матерія зникає у відсутності сприйняття й свідомості: "Я закриваю очі і все у кімнаті зникає; як тільки я відкриваю їх – усе з'являється знов". "Upon shutting my Eyes all the Furniture in the Room is reduced to nothing, and barely upon opening them it is again created" [Berkeley 2002]. Але філософ зауважує, що поки ми знаходимось поза межами сприйняття, інший дух може сприймати ту ж саму дійсність. "Yet we may not hence conclude they have no Existence except only while they are perceived by us, since there may be some other Spirit that perceives them" [Berkeley 2002]. Саме тому предмети нікуди не зникають, а залишаються завжди у сприйнятті, як модуси або атрибути, які складають предикат того суб'єкта, у якому існують. Усі якості предметів сприймаються духом лише у вигляді ідей. Коли ми приходимо у світ і бачимо, що в ньому є певні речі. Як саме складається думка про їхнє окреме існування? Але ми відокремлюємо себе від світу, завдяки чому збільшується егоїстична тенденція й духовна ізоляція, яку підкреслює Ф.Метьюз й пов'язує її виникнення з матеріалістичною тенденцією та механістичним поглядом на світ. Ф.Метьюз робить певні висновки відносно того, що такі істоти, як тварини, рослини і, можливо, гриби можуть мати право на власну моральну оцінку на основі того, що "Дійсно, зараз багато людей на Заході готові визнати, що вони є істотами, наділеними ступенями свідомості". "Indeed, many people in the West now seem prepared to admit that animals, plants and perhaps fungi are beings endowed with degrees of consciousness" [Farris, Göcke 2021]. Усі живі істоти існують завдяки свідомості, яка панує у тілі, тому вони відрізняються від позбавленої одухотвореності матерії, від мертвої субстанції, яку нема сенсу пова-

жати, але перебуваючи у абстрактних ідеях люди виконують певні кроки до спілкування з нею, тоді вислів “ прах від праху” набуває певне значення. Як ми бачимо, з точки зору обох філософів матеріальна ідея без духовного сповнення – це небуття. Виходячи з цього положення, Небуття, яке сприймається у філософії Дж.Берклі, як відсутність матерії не є чимось ірраціональним, бо Дж.Берклі не відкидає існування речей, їх дійсність. Відсутність матерії наближується до алегорії, назви у номінальному сенсі, тому можливо оскаржити критику багатьох дослідників, які звинувачували філософа у безглузді з позиції “матеріалізму”. Філософ робить спробу подолати екзистенціальний дуалізм з позиції істини, де екзистенціальні положення виконують гносеологічну функцію. Матерія не існує у його розумінні без сприйняття в дусі. Але це не розподіл на окремі субстанції, які можуть існувати окремо одна від іншої. Набуває значення саме аксіологічна складова, відсутність якої призводить до онтологічної інерції. Проте потрібно відчувати аспект сприйняття у просторі й часі, бо Гуссерль говорить про те, що чуттєве сприйняття існує в «сьогоденні», в момент сприйняття весь інший час відключається [Husserl 1901]. Але тоді де ж саме знаходиться чуттєве сприйняття у Грі в крокет фламінго замість молотків та їжачками замість куль , коли це плід вигадки Льюїса Керролла? Насправді це дуже цікаве питання у межах даного наукового дослідження. Душевно хворого й святого поєднує те, що вони існують поза межами суспільного часу, як й пророки. Для більшого розуміння цього стану свідомості, наведемо сучасний життєвий приклад – феномен Пітера Гріна, який, як повідомила преса, нещодавно пішов уві сні у свій вічний сон 25 липня 2020р. Він був унікальним блюзовим гітаристом Великобританії 60-70-х років. Одному журналісту на той час довелося побувати в кімнаті Гріна. За його словами, кімната була декорована головами оленя та тигра, дворучним мечем, опудалом крокодила та статуєю Будди. На стіні журналіст побачив картину з розп'яттям Христа, плакат із Суперменом та гітару «Фендер». Посередині

на етажерці стояла клітка з папугою [JangoFruit 2011]. Це реальний приклад буття творчої особистості, яке перетікало з суб'єктивного сприйняття у формі абстрактних ідей до зовнішнього об'єктивного світу і поглинало уми слухачів. Звичайно, сильна вразливість вражає в різні крайнощі. Пітер Грін не тільки створював музичні шедеври, а й перебуваючи в особливому душевному стані, намагався віддати всі свої гроші та майно. У контексті дослідження , на цьому прикладі можливо побачити результат подій, які залежать від спонтанної взаємодії крайнощів, від формування певної абстракції у клітинах головного мозку, що саме й турбує Ф. Метьюз й Дж.Берклі на шляху до захисту природного буття етносу, бо час зводиться до смутного сприйняття, що сприяє людській точці зору і зникає, як туман, для розуму, що стоїть у центрі речей [Бергсон 1999]. Як зазначає Ф.Метьюз в своєму розумінні поняття “матерія” – “Вся справа в логіці та структурі мови”. «Розум» у її розумінні має бути змішаний із «матерією». Саме це формулювання позначає свідоме існування. Як приклад взаємозв'язку розуму та матерії у філософії Ф.Метьюз є досвід із світом, в якому «причастя» не просто щотижнева перерва біля вівтаря приміської церкви,але притаманна тканині самого буття. “*These ideas resonated, again, with my early experiences of a world in which “communion” was not merely a weekly interlude at a suburban church altar, but intrinsic to the fabric of being itself*” [Mathews 2003]. Ця точка зору змінює природу реальності матерії на більш одухотворену, але цей процес трансформації відбувається у свідомості сприймаючого індивіда й окремо у самій матерії нічого не трапляється. Вона набуває свого значення лише у сприйнятті. Як зазначає Ф.Метьюз, за допомогою абстрактного метафізичного вчення - панпсихізму, вона намагається охарактеризувати метафізику, в якій менталітет у певному сенсі повертається до матеріальності. Але Ф.Метьюз не обмежує цей термін таким чином, що матеріальний об'єкт також є суб'єктом або центром суб'єктивності. За допомогою “Панпсихізму” здійснюється поєднання ментальності із матеріальністю.

Це психофізична єдність. Окремі об'єкти є психофізичними складовими цілісного природного буття, але автор не визнає їх окремими суб'єктами [Mathews 2003].

З цього положення Ф.Метьюз можливо побачити кольори дуалістичного погляду на матерію. З одного боку матеріальні речі існують у вигляді психофізичних явищ у єдиному полі природного Закону, з іншого боку вони втрачають свою сутність у вигляді окремих суб'єктів, під час, коли розгортається філософська драма людського існування. У цьому ж контексті Ф.Метьюз зазначає, що метафізична орієнтація повинна узгоджуватися з доказами науки і з вимогами розуму, але одночасно пильно вдивляється у метафізичну порожнечу, яка концентрується в ядрі суспільства [Mathews 2003]. Значення комунікативної взаємодії з чуттєвим світом Ф.Метьюз пояснює за допомогою почуття аборигенів північній Австралії у працях Дебори Берд Роуз: *“Існують повір'я, що країна знає запах людини. З цього приводу, незнайомці знаходяться під загрозою – вода може втопити їх, або вони можуть захворіти й померти”*. *“The country knows the person's smell. Without this introduction, strangers are at risk – the water may drown them, or they may become sick and die”* [Rose 1992]. На цьому прикладі теорія Дж.Берклі відносно суб'єктивної свідомості розкривається у особливому світі. Природа страждань, які людина зазнає у навколишньому світі цілком залежить від особливостей сприйняття й внутрішнього бачення окремої людини. Доцільно навести приклад сприйняття людей, які мешкають у певному культурному просторі. Можливо побачити, що вони подібно аборигенам північної Австралії сприймають дійсність тільки виходячи з традицій, у яких мешкали з дитинства. Цю особливість гарно демонструє Ф.Ніцше: *“У цій місцевості недовірливі люди до самотників і не вірять, що ми приходимо дарувати. Наші кроки вулицями звучать для них надто самотньо. І якщо вони вночі, у своїх ліжках, почують людину, що йде задовго до сходу сонця, вони запитують себе: куди крадеться цей злодій?”* [Nietzsche 1978]. Таким чином індивід потребує «переоцінки усіх

цінностей», щоб змінити сприйняття певної дійсності.

Дж.Берклі для розкриття суб'єктивного бачення світу в процесі певної взаємодії наведе приклад сприйняття світу сліпою людиною: *“Безсумнівно, що людина, яка насправді сліпа від свого народження, за допомогою почуття досягає ідей верхнього і нижнього у розумі. За допомогою Руху вона може розпізнати положення будь-якого матеріального об'єкта, якого торкався”*. *“It is certain, that a Man actually blind, and who had continued so from his Birth, would by the Sense of Feeling attain to have Ideas of Upper and Lower. By the Motion of his Hand he might discern the Situation of any tangible Object placed within his Reach”*. Дж. Берклі робить певні висновки відносно суджень сліпої людини, які обмежуються тим, що сприймається на дотик. Він підкреслює: *“Всі ті речі, які є нематеріальними, і духовної природи, думки і бажання, пристрасті – це Модифікації Душі, до яких неможливо застосувати такий термін, як «верхній» і «нижній», тільки в метафоричному сенсі. Можливо, за допомогою лише алюзії така людина може говорити про високе чи низьке. Для людини, яка народилася сліпою, і залишилася у цьому стані «вище» і «нижче», «більше» або «менше» немає сенсу”*. *“All those things that are intangible, and of a spiritual Nature, his Thoughts and Desires, his Passions, and in general all the Modifications of the Soul, to these he would never apply the Terms Upper and Lower, except only in a metaphorical Sense. He may, perhaps, by way of Allusion, speak of high or low Thoughts: But those Terms in their proper Signification, would never be applied to any thing, that was not conceived to exist without the Mind”* [Berkeley 1732]. Але з цього прикладу Дж.Берклі не робить висновків відносно існування об'єктивної дійсності, але зазначає, що *“Ідеї, які складають відчутну Землю і Людину, повністю відрізняються від тих, що утворюють видиму Землю і Людину. “To which I answer, the Ideas which constitute the tangible Earth and Man, are intirely different from those which constitute the visible Earth and Man”* [Berkeley 1732]. Історична еволюція поглядів на буття здійснюється у спробі

пояснити особливості видимого й скритого у почуттях сенсу. Ф.Метьюз шукає цей сенс в історії Едемського саду, сподівається знайти відповідь на запитання, “Чому любов до Бога, дозволяє Його створінням страждати і вмирати, особливо в історії з Ісусом”. *The Garden of Eden story, I argue that the answer this story offers to the question of why it is that a loving God allows his creatures to suffer and die*. [Mathews 2003] Те, що скрите у почуттях формує особливу матеріальну дійсність або ідею.

Висновки.

Аналізуючи підходи до осмислення проблеми єдності дуалістичного погляду на матерію Ф.Метьюз та Дж.Берклі, слід зазначити, що філософи приділяють увагу категорії «аксіологічне небуття», однак шукають гармонію у внутрішньому просторі. У пошуках цілісності існування, спробах подолання абстракції мислення й дуалізму сприйняття, стикаються з суворою дійсністю інших систем сприйняття, де наявність обмежень, які формуються в процесі виникнення окремої дійсності в сприйнятті, викликає онтологічну інерцію. За допомогою життєвих прикладів, які надають для осмислення своїх

головних ідей філософи, вдалося з'ясувати певні особливості цього процесу на рівні сприйняття. На одному з прикладів Дж.Берклі відносно сприйняття сліпої людини, розкриває сутність суб'єктивного бачення, у якому формується певна онтологічна інерція, бо буття людини обмежується формуванням окремої дійсності, але це не свідчить про наявність аксіологічного небуття. Як ми бачимо з дослідження головних ідей філософів, онтологічна інерція не є головною складовою у системі їх поглядів, бо кінцевою метою є еволюція свідомості й ствердження духовного Буття. На підставі висновків Дж.Берклі та Ф.Метьюз відносно поняття “матерія” створюється розуміння процесу виникнення психофізичної єдності, яка дозволяє людині вийти за межі онтологічної інерції й відчутти внутрішню сутність свого Буття. Проте питання навіть не у тому, щоб жити вічно, а у тому, як залишитися самим собою. За допомогою висвітлення екзистенціально-особистісних й екзистенціально-комунікативних виявів, розкриваються нові грані гносеологічних аспектів світосприйняття, яким не просто судилося б канути в літо, як філософської утопії, а стати досягненнями сучасної науки.

Бібліографічні посилання / References

- Allaire, E.B. (1963). Berkeley's idealism. *Theoria*, 29(3), 229- 244).
- Berkeley, G.(1732). *An Essay towards a New Theory of Vision*. Dublin & London: Edited by D.R. Wilkins 2002.
- Berkeley, G.A. (2002). *Treatise concerning the principles of human knowledge*. Dublin: David R. Wilkins.
- Dittrich, A. (1998). Standardized Psychometric Assessment of Altered States of Consciousness (ASCs) in Humans. *Pharmacopsychiatry*, July 31, 80-84). DOI: [10.1055/s-2007-979351](https://doi.org/10.1055/s-2007-979351)
- Farris, J. Göcke, B.P. (2021). *Handbook on Idealism and Immaterialism*. London: Routledge.
- Heidegger, M. (2003). *Being and time*. Kharkiv: Folio.
- Husserl, E. (1901). *Logische Untersuchungen*. Halle (Saale): Max Niemeyer.
- Mathews, F.(2003). *For love of matter : a contemporary panpsychism*. New York: State University.
- Muehlmann, R. (1995). *Berkeley's Metaphysics: Structural, Interpretive, and Critical Essays*. Pennsylvania: Pennsylvania State University Press.
- Nietzsche, F. (1978). *Thus spoke zarathustra*. London: Penguin Books.
- Peter Green. (2011). *Jango Fruit's Guitar Portal*. Retrieved October 06, 2023 from https://jangofruit.do.am/publ/gitaristy/peter_green/4-1-0-22
- Powers, J. (2007). *Introduction to Tibetan Buddhism*. Ithaca, N.Y.: Snow Lion Publications.
- Rose, D.B. (1992). *Dingo Makes Us Human*. Oakleigh, Victoria: Cambridge University Press.
- Бергсон, А. (1999). *Творческая эволюция. Материя и память*. Минск: Харвест. / Bergson, A. (1999). *Tvorcheskaya evolyutsia. Materia i pamyat* [Creative Evolution. Matter and Memor]. Minsk: Harvest. (in Russian)
- Кавальчик, С. (2009). *Загальна метафізика*. Суми: СумДУ. / Kavalchuk, S. (2009). *Zagalna Metafyzika* [General Metaphysics]. Sumy: SumDU. (in Ukrainian)
- Падмасамбхава. (2021). *Тибетская книга мертвых*. Бардо Тхёдол. М.: АСТ / Padmasambhava. (2021). *Tibetskaya kniga mertvyh* [The Tibetan Book of the Dead]. Bardo Thyodol. M.: ACT. (in Russian)